

Landschapsnieuws

Herfst 2023

Samen voor natuur dichtbij huis

Op vrijdag 3 en zaterdag 4 november kun je in Gelderland en de rest van Nederland weer meedoen met de Natuurwerkdag, het grootste vrijwilligersevenement in het groen!

De Natuurwerkdag staat dit jaar in het teken van ontmoeten. Vrijwilligers gaan samen aan de slag voor een groene en gezonde leefomgeving. Op meer dan vijfhonderd locaties kun jij bijdragen aan de natuur. Doe jij mee? Kom snoeien, wroet met je handen in de aarde om bollen te planten, ontdek je eigen kracht tijdens het wilgen knotten of bouw mee aan een duurzame takkenril. En vooral, geniet van de frisse buitenlucht, leer nieuwe mensen kennen en ervaar hoe gezellig het is om samen iets te betekenen voor de natuur! Er is altijd wel een klus in de buurt te vinden, zo kan iedereen een steentje bijdragen. Groene vingers of niet, we zijn ontzettend blij met je hulp! We nodigen iedereen uit om te komen helpen op de Natuurwerkdag, ook als je geen ervaring hebt met klussen in de natuur.

[Kijk voor een locatie bij jou in de buurt op \[www.natuurwerkdag.nl\]\(http://www.natuurwerkdag.nl\)](http://www.natuurwerkdag.nl)

Bloembollenweekend

Op 7 en 8 oktober wordt het eerste Nationale Bloembollenweekend gehouden, een idee van landschapsarchitect en ambassadeur Ada Wille uit Culemborg. De campagne wil het planten van bloembollen zoals blauwe druif, sneeuwkllokje en krokus in het najaar promoten en zo zorgen dat hommels en bijen in het voorjaar voldoende voedsel hebben. Uiteraard plant je biologische bollen. Deze zijn gegarandeerd vrij van chemische middelen. Andere bloembollen kunnen juist schadelijk zijn voor insecten.

[Meer informatie op de website: \[steenbreek.nl/bloembollenweekend/\]\(http://steenbreek.nl/bloembollenweekend/\)](http://steenbreek.nl/bloembollenweekend/)

Zet je ongemak om in actie!

Van cognitieve dissonantie hebben we allemaal wel eens last. Het ontstaat wanneer we het idee hebben dat ons gevoel tegen onze gedachte of mening ingaat.

In zijn boek *A Theory of Cognitive Dissonance* uit 1957 stelde Leon Festinger dat mensen streven naar het verkleinen van dissonantie en daarvoor hun opvattingen of gedrag (onbewust) aanpassen. Mensen kunnen zelf het ontstane gevoel van onbehagen zo veel mogelijk verkleinen. Dit gebeurt door de perceptie van een van de twee in tegenspraak zijnde gegevens aan te passen. Dit wordt wel cognitieve dissonantiereductie genoemd.

Veel mensen reduceren de dissonantie door hun gedrag te vergoelijken. Anderen reduceren de dissonantie door hun gedrag aan te passen, zodat dit meer in overeenstemming komt met hun overtuigingen en opvattingen. Zo bezien zetten mensen die bomen en struiken planten en zich aansluiten bij een landschapsvrijwilligersgroep hun ongemak over klimaat en biodiversiteit om in actie. Ik kan het alleen maar toejuichen!

*Arjan Vriend,
Directeur-bestuurder*

Winterbiotoop voor amfibieën

Amfibieën zoals kikkers, padden en salamanders hebben niet alleen geschikte voortplantingswateren zoals een poel nodig maar ook een geschikt landbiotoop én winterbiotoop.

Het winterbiotoop moet een rustige plek zijn waar de dieren tijdens de winterslaaperperiode (grofweg tussen oktober en maart) ongestoord kunnen verblijven. Wanneer het kouder wordt, worden amfibieën steeds inactiever. Ze trekken dan naar plekken rond en in de poel met dood hout en plantenresten. Een takkenril, opgestapelde houtblokken, rietbegroeiing of onder boomwortels van in de buurt gelegen vegetatie zijn allemaal overwinteringsplekken.

Om een winterbiotoop te maken kun je bij het onderhoud van de poel de volgende richtlijnen aanhouden: verwijder niet de hele sliblaag of vegetatie van de poel maar houd 50 procent open water en bodem aan. Het beste schoon je in oostwest richting op zodat een deel van de noordelijke oever ongeschonden blijft bij de opschoonbeurt. Naast het opschonen in het water moet ook de houtopslag aan de oever niet in één keer verwijderd worden. Dode takjes en bladeren kun je het beste laten liggen. Gebruik de materialen die bij het opschonen van de poel vrijkomen in het omliggende gebied om takkenrillen of composthopen te maken die de amfibieën weer kunnen gebruiken.

De periode van half augustus tot half oktober is het meest geschikt om onderhoud uit te voeren omdat er dan de minste dieren aanwezig zijn in de poel. In de tweede helft van oktober kunnen ze langzaam weer op zoek gaan naar hun overwinteringsplek.

Poelenwerkgroepen in oprichting

Poelen brengen variatie in een terrein, dus meer planten- en diersoorten. Maar ze hebben wel onderhoud nodig. In de gemeenten Apeldoorn en Heumen richten we daarom een poelenwerkgroep op. De cursus is inmiddels gestart. Het is een vervolg op het succesvolle pilotproject Poelen.nu.

Poelen beoordelen

Vanaf 2020 hebben we in de gemeenten Apeldoorn en Heumen vrijwilligers opgeleid om in het veld te kunnen inschatten of er sprake is van achterstallig beheer van een poel. We hebben zoveel mogelijk poelen bezocht en op de website [Poelen.nu](https://poelen.nu) de staat van de poel aangegeven. In Apeldoorn en Heumen zijn alle poelen beoordeeld op staat van onderhoud. SLG heeft op basis van de inventarisatie door de vrijwilligers een kort gemeentelijk prioriteringsplan gemaakt voor onderhoud aan de aanwezige poelen.

Cursus

De volgende stap is nu dat vrijwilligers ook aan de slag gaan met het onderhoud van de poelen. Ze krijgen hiervoor eerst een cursus. Deelnemers leren dieren en planten herkennen om zo de kwaliteit van de poel te bepalen. We behandelen onderhoud in de praktijk uitgebreid. Zo stellen we samen een werkplan op voor het beheer en stappen daarna met waadpak en schepnet de poelen van Heumen en Apeldoorn in. Het uiteindelijke doel is om een hechte poelenwerkgroep op te richten. Na de opleiding trekt de poelenwerkgroep er zelfstandig op uit om poelen te inventariseren, eigenaren te adviseren over het onderhoud en met enige regelmaat poelen op te schonen.

[Aanmelden kan nog bij Eward Timmerman.](#)

Indicatoren voor een streekeigen landschap

Het herstel van landschapselementen is belangrijk voor de biodiversiteit, ook op boerenbedrijven. De aanplant van hagen, houtsingels, bosjes en bomen zorgt voor de vastlegging van CO2, voor het langer vasthouden van regenwater, verkoeling voor vee en draagt daarnaast bij aan een gezonde bodem.

Voor biodiversiteitsherstel is het van belang dat landschapselementen op de juiste plekken liggen, onderling verbonden zijn en op de juiste manier worden onderhouden. Ook moeten ze passen in het betreffende landschap, omdat ze daar een meerwaarde hebben voor vogels en insecten. Voorbeelden van streekeigen landschapselementen zijn elzensingels in het broekland of houtwallen in het kampenlandschap.

Om boerenbedrijven te ondersteunen in de omschakeling naar natuurinclusieve landbouw, heeft SLG indicatoren opgesteld voor landschapselementen op agrarische bedrijven, zogeheten Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's). Deze indicatoren zijn we nu in de praktijk aan het uittesten op een aantal boerenbedrijven. Deze methode geeft boeren inzicht in de staat van de landschapselementen op hun bedrijf. De hoeveelheid bomen en struiken op en rondom de percelen telt mee, maar ook leeftijd en of de soort in het landschap thuishoort. Een knotwilg heeft in het rivierenlandschap meer waarde dan op de hoge droge zandgronden van de Veluwe. Ook variatie in het landschap is een belangrijke pijler: hoe meer variatie, hoe hoger de score. Boeren krijgen dankzij deze methode inzicht in de staat van het landschap op hun bedrijf en ze krijgen handvatten aangereikt om hun streekeigen landschap te verbeteren. **Dit project is onderdeel van het [Platform Natuurinclusieve landbouw Gelderland](#).**

Webinar Gezonde bodem

Op maandag 20 november vertelt gastspreker Gerrit-Jan Spek in een online webinar wat er nodig is voor een vitale Veluwe.

Gerrit-Jan is gespecialiseerd in de samenhang tussen planten en dieren. In zijn lezing zal hij ingaan op de plantenwereld die onder druk staat, terwijl die juist zo nodig is voor een natuurlijk evenwicht. Veel bomen en struiken, die hier van oorsprong thuishoren, zijn verdwenen. Het gevarieerde boslandschap dat er ooit was, is grotendeels veranderd in landbouwgrond, heidelandschap en mensenbos. Door de vraat van planteneters zoals reeën en edelherten krijgen allerlei planten in het huidige boslandschap geen kans om weer thuis te komen. De zwijnen spelen hier ook een rol in.

Gerrit-Jan Spek pleit voor het herstel van het hele palet aan planten, inclusief stekelplanten, zoals bramen, meidoorn, sleedoorn en roos. Deze planten beschermen met hun aanwezigheid allerlei aantrekkelijke voedselplanten, maar ook reptielen, amfibieën, zoogdieren en vogels. Ook soorten zoals hazelaar, boswilg, ratelpopulier, zachte berk en vuilboom horen thuis in een Veluws boslandschap in evenwicht. Samen zorgen de inheemse planten voor de voeding van de organismen in en boven de bodem. Om het evenwicht te behouden zouden we niet meer dan 50 procent van de planten moeten oogsten voor eigen gebruik.

Tijdens deze webinar beginnen we bij de IJstijd, leren we wat er is gebeurd en bekijken we de huidige situatie en de oplossingen. Lijkt het je interessant? **[Meld je aan via onze website.](#)**

Poelenwerkgroep Epe-Heerde

De Poelenwerkgroep Epe-Heerde bestaat sinds april 2020 en is opgericht na een poelencursus voor eigenaren met een poel in Epe en Heerde. Marcel Paques is coördinator van de werkgroep.

Marcel: "De groep bestaat uit tien leden met allemaal een poel. Het is een leuke groep. We gaan bij elkaar aan de slag. We schonen poelen op en snoeien bomen. Ook zijn we geïnteresseerd wat er in de poel gebeurt. Welke soorten zitten er in? We hebben een smal aquarium om monsters uit de poel te nemen. Motivatie van de groep is het verhogen van de biodiversiteit. Het is leuk om de ontwikkeling van de biodiversiteit te volgen door de resultaten van inventarisaties met elkaar te vergelijken.

Afgelopen zaterdag hebben we lisdodden verwijderd, die een poel overwoekerden. In je eentje is dat veel werk maar met een groep kun je een grote klus klaren. Dat is aantrekkelijk voor de poeigenaar en zo wordt ook de conditie van de poel gewaarborgd.

De leden van de groep vinden het lekker om samen buiten actief te zijn in de natuur en we steken veel op van elkaars kennis en ervaringen. We delen de belangstelling voor de natuur en vinden het belangrijk om daar op een positieve manier aan bij te dragen.

We werken zo'n vijf á tien keer per jaar. Van maart tot en met de zomer werken we niet in de poel omdat we dan te veel verstoren. Rondom de poel werken we jaar rond. Wat uit de poel komt, komt op de composthoop. Crassula (een invasieve exoot) voeren we af. Het gereedschap lenen we van SLG. We letten ook op veiligheid en gebruiken de digitale tool (het werkdag-formulier)."

Meet het landschap in Gelderland

Meten is weten en dat geldt ook voor het landschap. Wat is de staat van onze landschapselementen? De Werkgroep Landschapsmonitoring gaat tussen mei en november het veld in om een klein deel van het cultuurlandschap van Gelderland te inventariseren.

Monitoring landschap

Vrijwilligers inventariseren houtwallen, hagen, poelen en hoogstamboomgaarden gedurende verschillende jaren om zo aandacht te vragen voor het behoud van het karakteristieke landschap.

Vrijwilliger Bart Klootwijk vertelt waarom hij meedoet: "Mijn plezier haal ik uit het buiten bezig zijn en met de monitoring bij te dragen aan het werk van SLG. De monitoring vindt bovendien ieder jaar in een ander, door SLG bepaald gebied plaats. Zo leer ik ook andere delen van de provincie Gelderland kennen en waarderen. Kortom, een bezigheid die mij boeit en waarmee ik een zinnige bijdrage kan leveren aan het behoud van de natuur in Gelderland. Bovendien geeft het SLG en LandschapNL de mogelijkheid ontwikkelingen in het landschap goed te volgen en in een database vast te leggen. SLG kan de informatie gebruiken in overleggen met de provincie, gemeenten of met overige organisaties in het kader van landschapsbeheer."

Deze landschapsmonitoring is onderdeel van het landelijke Meetnet Agrarisch Cultuurlandschap Nederland. Zo dragen vrijwilligers niet alleen lokaal, maar ook nationaal bij aan het behoud van landschapselementen.

Wil je ook meedoen?

Meld je aan op onze website.

Op de bres voor landschapsmonitoring

Niet alleen de dooradering van het landschap met landschapselementen is van groot belang voor de ontwikkeling en het herstel van biodiversiteit. Ook de kwaliteit van de landschapselementen is onwijs belangrijk.

Hoeveel boom- en struiksoorten komen er in een houtwal voor, hoe gaaf ligt het wallichaam van de houtwal erbij, is er geen sprake van achterstalig onderhoud? Wordt de houtwal niet bedreigd door invasieve exoten, zoals de Japanse Duizendknoop? Om hier een goed antwoord op te kunnen geven dienen we een goed beeld krijgen van 'de toestand' van ons landschap. Luchtfoto's kunnen een basis daarvoor vormen, maar vanuit de lucht kun je nauwelijks zien hoe het met de kwaliteit van de elementen is gesteld. De luchtfoto's moeten dus worden aangevuld met een beoordeling van de kwaliteit op locatie in het landschap. Daar kunnen deskundige vrijwilligers vanaf de openbare weg een heel nuttige bijdrage aan leveren. De Werkgroep Landschapsmonitoring van SLG doet dit al zo'n 15 jaar. De meetmethode werkt! We hebben de provincie Gelderland aangegeven graag op te schalen om veel meer landschap te beoordelen. Deze beoordeling kan dan leiden tot een gericht landschapsherstelprogramma.

Plant een bijenbosje of bijenhaag in de Achterhoek

Wist je dat wilde bijen cruciaal zijn voor ons ecosysteem en onze voedselvoorziening? Helaas krijgen deze belangrijke bestuivers het steeds moeilijker in ons landschap. Woon jij in de Achterhoek en wil je wat doen voor de wilde bijen en de biodiversiteit? Dat kan!

Het is eenvoudig: doe mee aan het Plan Boom-project en plant een bijenhaag en/of bijenbosje op je erf of op andere beschikbare stukken land. De soorten struiken in een bijenbosje en bijenhaag hebben verschillende bloeiperioden. Zo bieden deze elementen een groot deel van het seizoen een rijke plek voor wilde bijen en vlinders om voedsel te vinden. Hiermee help je de natuur en geniet je tegelijkertijd zelf van deze prachtige planten die deze bijzondere insecten aantrekken.

Kijk voor meer informatie over Plan Boom in de Achterhoek op onze website: slgelderland.nl/projecten/planboom-bijenbosjes

Landschaps- kalender september t/m november

Opening Klompenpad Halostapad
30 september 2023

Startavond Klompenpad Kerkwijk
4 oktober 2023

Open erf ambassadeur Lingewaard
6 oktober 2023

Nationaal Bloembollenweekend
7 en 8 oktober 2023

Werkdag Boerderijwerkgroep
De Grote Wiede
13 oktober 2023

Startavond Klompenpad Wilp
Achterhoek
12 oktober 2023

Natuurwerkdag
3 en 4 november 2023

Opening Klompenpad
Breedlersepad
10 november 2023

Marjolein Eeuwes, ambassadeur bio- diversiteit Lingewaard

"Kom kijken, stel vragen"

Marjolein was een van eersten die zich aanmeldde als ambassadeur van het Praktijknetwerk Biodiversiteit voor Buitenlui. Op 6 oktober houdt ze een open erf voor lokale erfeigenaren.

Marjolein: "Op ons terrein kweekten mijn voorouders in 1850 al tabaksbladeren. Later werden dat druiven en groenten. Mijn ouders besloten in de jaren zeventig de akker terug te geven aan de natuur."

Na vijftig jaar is er een soort minibiotoop ontstaan. Een uniek stukje groen, er groeien zelfs wilde orchideeën. Er zijn takkenrillen, rommelhoekjes, houtwallen, een poel, een rij oude knotwilgen, fruit- en notenbomen.

"Sinds kort worden we omsloten door een nieuwe woonwijk. Nieuwe bewoners genieten van de uitkijk op ons natuurerf, anderen hebben niks met bomen en groen. We zien graag dat andere mensen van ons groene plekje kunnen meegenieten. Maar hoe pak je dat aan? Tijdens de bijeenkomsten van het netwerk praat je met andere landeigenaren, dat is enorm inspirerend."

"In 2017 hebben we meegedaan met Lingewaard in het Groen. We wilden graag het laatste stukje weiland van ons erf vergroenen met hoogstamfruitbomen, maar welke soort past bij de bestaande fruitbomen? Op advies van SLG hebben we tevens een takkenril en een haag aangelegd. Het laatste stukje weiland past daardoor bij de rest van de natuurlijke tuin. Ik zie nu dat er verschillende bijen zijn."

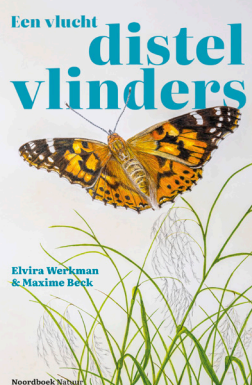
Op 6 oktober houdt ze open erf. "Ik wil graag andere landeigenaren, die ook iets met biodiversiteit hebben, ontmoeten en van hen leren. Ik wil het effect van het advies en beplantingsplan van SLG bij ons laten zien. Kom maar kijken, stel maar vragen."

Meer info en aanmelden voor het open erf zie het portret van Marjolein op onze website.

Een vlucht distelvlinders

In het najaar is er vogeltrek. Ook sommige vlinders doen aan een najaarstrek, zoals de distelvlinder. Over de bijzondere eigenschappen van de distelvlinder schreef Elvira Werkman dit fraaie boek.

De distelvlinder is volgens Elvira de vlinder aller vlinders. Hij weegt anderhalve gram, heeft hersenen ter grootte van een speldenknop en vliegt elk najaar ruim 4000 kilometer van Europa naar de tropische Afrikaanse savanne. Waarom? Hoe weet hij de weg? Ontdekkingen van onderzoekers en kunstenaars door de eeuwen heen geven ons een inkijkje in het fascinerende leven van deze wereldreiziger. Met mooie illustraties van kunstenaar Maxime Beck gemaakt met natuurlijke materialen zoals aarde, koffieprut en regenwater.

Een vlucht distelvlinders

Auteur: Elvira Werkman
Illustraties: Maxime Beck

ISBN: 9789464710779

Verkrijgbaar bij uitgeverij Noordboek
en in de boekhandel

Prijs: € 17,90

Colofon

Dit is een uitgave van:

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

026 3537444

contact@slgelderland.nl | slgelderland.nl

Wij zijn een erkend goed doel, steun ons

Beeldmateriaal

Willem van Leuveren, Peter Eekelder, Gerrit-Jan Spek en SLG.

zorg voor ons landschap